

ÖZÜR DİLEME MOTİVASYONLARI ÖLÇEĞİ: BİR ÖLÇEK UYARLAMA ÇALIŞMASI

¹Kutay ÖZDEMİR^{ID}, ²Ahmet Sait ÖZKUL^{ID}

¹Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Isparta Meslek Yüksekokulu, kutayozdemir@isparta.edu.tr; Türkiye

²Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, saitozkul@sdu.edu.tr; Türkiye

Özet: Bu araştırmanın amacı, Mu (2016) tarafından geliştirilen Özür Dileme Motivasyonları Ölçeğinin Türkçeye uyarlamasını yaparak, ölçeğin güvenirlik ve geçerliliğini test etmektir. Araştırmanın örneklemini, Ankara ilinde savunma sanayi sektöründe faaliyet gösteren bir firmanın 181 yöneticisi oluşturmaktadır. Ölçeğin güvenirlik ve geçerliliğini sınamak için güvenirlik katsayıları hesaplanmış, açımlayıcı faktör analizi ve doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Ek olarak ölçeğin birleşim ve ayrışım geçerliliği de sınanmıştır. Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda, toplam varyansın %79,5'inin açıklandığı ve 12 maddenin 4 boyut altında toplandığı saptanmıştır. Doğrulayıcı faktör analizinde ise 4 boyutlu modelin iyi seviyede uyum gösterdiği doğrulanmıştır ($\chi^2/df=2,45$, CFI=.96, NFI=.91, TLI=.92, GFI=.91, AGFI=.86, RMSEA=.07). Ölçeğin boyutlarına ait güvenirlik katsayıları .83 ile .91 arasında değişmektedir. Ayrıca ölçeğe ait değerlerin birleşim ve ayrışım geçerliliğinin tüm koşullarını sağladığı tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, Özür Dileme Motivasyonları Ölçeğinin Türk kültürüne uygun, geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Özür Dileme Motivasyonları, Ölçek Uyarlama, Güvenirlik, Geçerlilik.

APOLOGY MOTIVES SCALE: A SCALE ADAPTATION STUDY

Abstract: The aim of this study is to examine the scale's reliability and validity by converting Mu's (2016) Apology Motives Scale into Turkish. The research sample comprises of 181 managers from a company operates in defense industry sector in Ankara. In order to test the reliability and validity of the scale, reliability coefficients were calculated, exploratory factor analysis and confirmatory factor analysis were implemented. The scale's convergent and discriminant validity were also assessed. The exploratory factor analysis revealed that 79.5% of the total variance could be explained, and 12 items were classified into four dimensions. It has been verified that the 4-dimensional model fits well in the confirmatory factor analysis ($\chi^2/df=2,45$, CFI=.96, NFI=.91, TLI=.92, GFI=.91, AGFI=.86, RMSEA=.07). The dimensions of the scale have reliability coefficients ranging from .83 to .91. Furthermore, it was discovered that the scale's values satisfied all of the convergent and discriminant validity criteria. According to the findings, the Apology Motives Scale is a valid and reliable measurement tool fit for Turkish culture.

Keywords: Apology Motives, Scale Adaptation, Reliability, Validity.

1. GİRİŞ

Topluluk halinde yaşayan ve büyük oranda gruplar halinde çalışan insanların bir arada olmaları göz önünde bulundurulduğunda; uyumlu bir birlikteliğin yanı sıra anlaşmazlıkların da olabileceği yadsınmaz. Taraflardan birinin diğerinin hakkını ya da sınırını ihlal ettiği veya tarafı gücendirdiği karşılıklı bir süreç olarak ilişkisel çatışma, çeşitli sorunlara yol açabilmektedir [1]. Olumsuz sonuçlar doğurabilen ilişkisel çatışmalarda, tarafların ilişkiyi sonlandırma ya da uzlaşma şeklinde iki seçeneği bulunur [2]. Kontrol edilemeyen ve uzlaşmaya varılamayan çatışmalar, bireyler arasında husumet yaratabilmekte ve neticesinde ilişkiyi

sonlandırabilmektedir. Ancak çoğu araştırma, çatışmaya kaynaklık eden taraflardan haksız olanın ya da bazen her iki tarafın özür dilemesi halinde bahsedilen olumsuz etkilerin hafiflediğini ve ilişkilerin tamir edilebildiğini göstermektedir [1], [3], [4], [5].

Arapça “azara” kökünden türeyen özür kelimesi bağışlama, mazur görme anlamındadır [6]. TDK’da “Bir kusur ya da kabahatin kasti olarak yapılmadığını ileri sürme, kusurun hoş görülmesini gerektiren sebep ve mazeret” olarak tanımlanan özür kelimesinin Türkçe karşılığı olarak kabul edilen “keçür” ifadesiyle ilk kez Divanü Lügati’t Türk isimli eserde karşılaşılmıştır [7], [8]. Modern Türk dillerinde kasar, keşir, keçir şeklinde kullanıldığı görülen özür ifadesinin anlamı, affetmek ve bağışlamak şeklindedir [9]. 14. yüzyıl başlarında kullanılmaya başlandığı görülen “özür” kelimesi suçu kabullenmek, kabahatin sorumluluğunu üstlenmek ve suçundan ötürü bağışlanma dilemek anlamına gelmektedir [10]. Yanlış yapılan bir şey hakkında üzgün olduğunu belirtme, bir kabahatten dolayı duyulan pişmanlığın dile getirilmesi, işlenen suçtan dolayı af ya da bağışlanma dileme olarak tanımlanabilen özürün doğması için bir kusur, suç ya da kabahatin işlenmesi ön koşulu gerekmektedir.

Goffman’a (1971) göre özür, işlenen bir suçtan sonra sosyal uyumun yeniden tesis edilmesi için faydalı olabilecek yegâne çözümdür [11]. Özü, ihlal içeren bir fiilden potansiyel olarak etkilenen mağdura destek sağlamayı amaçlayan konuşma eylemi olarak tanımlayan Olshtain’a (1989) göre özür dilemek, özür dileyen kişiyi mutsuz hissettirirken kırgın olan kişinin de kendisini mağdur hissetmesine sebep olur [12]. Benzer şekilde özürün ön koşulu olarak bir suç ya da kusurun olması gerektiğini düşünen Holmes da (1989) kusurlu fiilden etkilenen kişiyi mağdur olarak, sorumluluğunu üstlenip suçu düzeltmeye ve böylece mağdur ile arasındaki dengeyi yeniden sağlamaya çalışan kişiyi de fail olarak tanımlar [13].

Failin verdiği zararı kabul edip suçun sorumluluğunu alması, mağdura saygı göstermesi, kötü niyet taşımadığını ve pişmanlık duyduğunu göstermesi ve mağdurla uzlaşma arzusuna ilişkin girişimlerin her birine özür dileme diyebiliriz [5], [14], [15]. Suçun yarattığı olumsuz durumu düzeltme, ortaya çıkan ilişkisel dengesizliği tamir etme, mağdurun sosyal ya da örgütsel konumunu yeniden tesis etme çabaları uzlaşma için atılan adımlardır [16], [17].

Özür, genellikle zarar görmüş bir ilişkideki çatışmayı onarmanın ilk adımıdır. İncinmiş ya da zarar görmüş mağdur çoğu zaman, itibarını ve özgüvenini onarmak için kendisinden özür dilenmesini bekler. Özür dileyen fail mağdura zarar verdiğini kabul eder, ihlali için pişmanlık gösterir ve açıkça ya da dolaylı olarak hatalı davranışı tekrarlamayacağına dair söz vermiş olur. Özür dileme davranışı farklı araştırmacılar tarafından farklı kuramlarla açıklanmıştır. Motive edilmiş eylem teorisi, planlı davranış teorisi, hedefe yönelik davranış modeli ve söz eylemsel teori bunlardan bazılarıdır.

Motive Edilmiş Eylem Teorisi, özür dileme davranışına neden olan sebeplerin, güdülerin veya hedeflerin mağdurun dikkatini özür dileme davranışıyla ilgili durumsal ipuçlarına ve nasıl tepki vereceğine yönlendireceğini varsayar. Özellikle fail ve mağdur ilişkisinin tekrar işlevsel hale getirilmesi için motive olduklarında, sosyal ipuçlarına karşı çok hassas olurlar. Ayrıca failin özür dilemedeki güdüsünün uzlaşma sonrası süreçteki davranışlarını ve algısını etkilediği görülür [18].

Temeli Nedensel Davranış Teorisine dayanan ve 1985 yılında Icek Ajzen tarafından geliştirilen Planlı Davranış Teorisi, failin hatalı bir davranışından ötürü mağdurdan özür dilemesi, failin özür dilemeye ilişkin olumlu ve olumsuz değerlendirmelerinden, özür dilemesi konusunda var olan sosyal baskıyı işaret eden öznel normundan ve özür dilemeyi kolay ya da zor olarak algılamasından etkilendiğini savunur [19].

Planlı Davranış Teorisinin kapsamlı hali olan Hedefe Yönelik Davranış Modeli, failin özür dileme niyetini tanımlarken failin özür diledikten sonra hissetmeyi beklediği pozitif ve negatif

duyguları da hesaba katar. Ayrıca failin özür dilemeyle ilgili geçmiş tecrübelerinin sıklığı ve güncelliğinin de özür dileme niyetini etkileyeceğini varsayar [20].

Söz Eylemsel Teori, cümlenin ya da söz öbeğinin söylenmesini, yalnızca söylemekten ibaret sayılmayacağını ve bir eylemin parçası olarak görülmesi gerektiğini savunur [21]. Teoriye göre konuşmacı, sözün dil bilgisel biçimini taşıyan cümleler kurduğunda amaç bir şeyi anlatmak değildir. Konuşmacı doğru ya da yanlış beyanda bulunmak için değil, bir fiil gerçekleştirmek için konuşmuştur [22]. Dolayısıyla özür dileme beyanı, bahsedilen özellikleri taşıdığında yalnızca özür ifadesi değil aynı zamanda söz konusu hatalı davranışa ilişkin pişmanlık duyduğunun da göstergesidir. Buna göre özür dileyen failin özrünün isabetli olabilmesi için hakkında özür dileyeceği davranışında hatalı olduğunu kabul etmesi, uygun bir bağlamda özür dilemesi, uzlaşmaya ilişkin usulün var olması, özür prosedürünün tüm taraflar tarafından doğru ve eksiksiz bir şekilde yerine getirilmesi ve özre ilişkin niyet ve düşüncelere sahip olunması gerekir [23].

Yönetim alanında çalışan araştırmacılar, uzlaşmanın mağdur-fail ilişkisinin bir özelliği olarak kavramsallaştırılması gerektiğini, mağdur ve failin özür dileme eyleminden sonra ilişkinin işlevsel bir duruma geri döndürüldüğüne inanması gerektiğini savunmaktadır. Bu yaklaşıma göre gerçek uzlaşma hem mağdurun hem de failin ilişkinin yeniden kurulacağını algıladıklarında gerçekleşir [14], [24]. Mağdur açısından ele alınan çalışmaların literatürdeki ağırlığı göz önüne alındığında uzlaşmayı yalnızca mağdurun affetmesi ile ilişkilendirmenin eksik bir bakış açısı olduğu ve fail açısından ele alınan çalışmaların da gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Mağdurdan bağışlanma talep etmek, zarar gören ilişkiyi onarmak için önemli olan özrün, mağdurun faili affetmesinin en güçlü yordayıcısı olduğunu kanıtlayan çalışmalar mevcuttur. Bununla birlikte özür ve uzlaşma üzerine yapılan bilimsel çalışmaların büyük kısmının konuyu fail açısından değil mağdur açısından ele aldığı görülmektedir. Mağdurun özrü nasıl algıladığı, özrün mağdurda nasıl bir etki yarattığı, özür dilemenin ilişkiye etkisi üzerine odaklanılmış ancak failin özrü fiilen ne zaman iletmediği, hangi motivasyonlarla özür dilediği üzerine yapılmış çalışmalara pek rastlanmamıştır [4], [25], [26]. Bu noktada failin özür dilerken hangi motivasyonla hareket ettiği oldukça önemlidir.

Failin özür dilerken hangi motivasyonlarla hareket ettiğini tespit edebilmek için Mu (2016) tarafından Özür Dileme Motivasyonları Ölçeği geliştirilmiştir [27]. Mu (2016) özrün arkasındaki güdülerini kendini suçlama, ilişkilere değer verme, kişisel çıkar ve yaptırım korkusu olarak belirlemiştir. Failin kendini suçlu hissetmesi, mağdurun haksızlığa uğradığını düşündüğünde ve bunu telafi etmek istediğinde ortaya çıkmaktadır. Ayrıca fail bu motivasyonla özür dilediğinde iyi bir insan olarak sosyal anlamda kabul görmeyi de amaçlar. Fail, ilişkilerine değer verme güdüsüyle hareket ediyorsa, mağduru önemseyen ve ilişkisinin sonlanması istemediği için özür dileme eğiliminde bulunur. Kişisel çıkarları söz konusu olduğunda, çatışmayı sonlandırmak ya da hafifletmek için özür diler. Fail bir yaptırımın olmasından korkuyorsa, mağdurun misilleme yapmaması ve kendinden yüksek bir otoritenin kınanmaması için özür dileme eylemini gerçekleştirir. Tüm bunları birer boyut olarak ele alan Özür Dileme Motivasyonları Ölçeği, failin özür dilerken hangi motivasyonla hareket ettiğini tespit edebilmek için kullanılan, başarılı bir ölçüm aracı olarak düşünülmektedir. Failin özrü fiilen ne zaman iletmediği ve hangi motivasyonlarla özür dilediği üzerine yapılmış çalışmalara pek rastlanmamış olması, fail açısından ele alınan çalışmaların gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, özür dileme motivasyonlarını tespit edebilmek amacıyla Mu (2016) tarafından geliştirilen Özür Dileme Motivasyonları Ölçeğinin Türkçe uyarlaması yapılmıştır. Ölçeğin bu konuda merak uyandıran araştırma sorularına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. METODOLOJİ

Ölçek uyarlama, ölçme aracının farklı kültür ve dillere çevrilerek kullanılabilmesi için psikometrik işlemlerin (geçerlilik, güvenilirlik) yapılması süreci olarak tanımlanmaktadır [28]. Araştırma kapsamında kullanılacak olan Özür Dileme Motivasyonları Ölçeğinin Türkçe uyarlama çalışması, Bayık ve Gürbüz (2016) tarafından geliştirilen aşamalar takip edilerek yapılmıştır [29]. Bu doğrultuda sırasıyla “ölçeğin hedef dile çevrilmesi, hedef dilden ölçeğin orijinal diline geri çevrilmesi, uzman/hakem görüşüne başvurulması, ön test yapılması ve ölçeğin güvenilirlik ve geçerliliğinin değerlendirilmesi” aşamaları gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin güvenilirliğini sınamak için iç tutarlılık katsayısı (Cronbach Alfa) hesaplanmış, geçerliğini sınamak için de Horn’un (1965) paralel analiz (PA) yöntemi, açımlayıcı faktör analizi (AFA) ve doğrulayıcı faktör analizi (DFA) kullanılmıştır. Ek olarak ölçeğin birleşim ve ayrışım geçerliliği de sınanmıştır [30]. Araştırma kapsamında toplanan verilerin analizleri için IBM SPSS (v26) ve AMOS (v24) paket programları kullanılmıştır. Bu bölümde Özür Dileme Motivasyonları Ölçeğinin Türkçeye uyarlanması süreçleri hakkında detaylı bilgi verilmektedir.

2.1. Çalışma Grubu

Türkiye’de savunma sanayi sektörü Ankara ilinde yoğunlaşmaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın örneklemini Ankara ilinde savunma sanayi sektöründe faaliyet gösteren bir firmanın yöneticileri oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında ulaşılan savunma sanayi firmaları gizlilik politikaları nedeniyle isimlerinin kullanılmasına müsaade etmemişlerdir. Araştırmada kolayda örnekleme yöntemi kullanılmış ve bu doğrultuda 181 katılımcıya ulaşılmıştır. 11 katılımcı kontrol sorusunu işaretlediği için araştırmaya 170 katılımcıdan elde edilen verilerle devam edilmiştir. Kline (1994) ölçekte bulunan madde sayısının 10 katı kadar katılımcıya ulaşmanın evreni temsil etmesi için yeterli olduğunu belirtmiştir [31]. Bu bağlamda ulaşılan örneklem sayısının yeterli olduğu düşünülmektedir.

2.2. Veri Toplama Aracı

Veriler çevrimiçi anket kullanılarak toplanmıştır. Katılımcılara araştırma formunu doldurmadan önce araştırmanın amacıyla ilgili bilgi verilerek katılımın gönüllülük esasına dayandığı ve istedikleri zaman formu doldurmayı bırakabilecekleri açıkça belirtilmiştir.

Mu (2016) tarafından geliştirilen ve bu çalışmada Türkçeye uyarlanan Özür Dileme Motivasyonları Ölçeğinde 12 madde yer almaktadır. 4 boyuttan oluşan ölçek 5’li likert (1=Kesinlikle Katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, 4=Katılıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum) olarak derecelendirilmiştir. Mu (2016) tarafından ölçeğe ait iç tutarlılık katsayısı .89 olarak bulunmuştur. Ölçeğin boyutlarına ait iç tutarlılık katsayıları ise “kendini suçlama” boyutu için .86, “ilişkisel değer” boyutu için .88, “kişisel çıkar” boyutu için .78 ve “yaptırım korkusu” boyutu için .76 bulunmuştur. Boyutlara ait faktör yükleri ise .65 ile .91 aralığında değerler almıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın amacı doğrultusunda toplanan verilerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

3.1. Dil ve Kapsam Geçerliliği

Özür Dileme Motivasyonları Ölçeği öncelikle 4 dil bilimci tarafından İngilizceden Türkçeye çevrilmiştir. Çeviriler değerlendirilerek en uygun olanı belirlenmiş ve farklı 2 dil bilimci tarafından tekrar İngilizceye çevrilmiştir. İngilizceye çevrilen ölçek özgün formu ile karşılaştırılarak gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra kapsam geçerliliği için alana hakim 9 uzman görüşüne sunulmuştur. Kapsam geçerliliği için Lawshe (1975) tekniği kullanılarak kapsam geçerlik oranları (KGO) hesaplanmıştır. Lawshe (1975) tekniğinde uzman görüşleri

“1=Uygun, 2=Uygun Ancak Düzeltilmeli ve 3=Çıkartılmalı” olarak derecelendirilmiştir. KGO, maddelerin ölçekte yer alıp almamasına ilişkin bir madde istatistiği olup şu şekilde hesaplanmaktadır [32];

$$KGO = \frac{Nu}{N/2} - 1 \quad \text{veya} \quad KGO = \frac{Nu - \frac{N}{2}}{\frac{N}{2}}$$

“Nu” maddeye “Uygun” cevabını veren uzman sayısını ifade ederken N ise maddeye ilişkin görüş bildiren uzman sayısını ifade etmektedir. KGO, -1 (red) ile +1 (kabul) arasında değerler alabilmektedir. Ayre ve Scally’e (2014) göre 9 uzman için KGO değerinin $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde minimum .778 olması gerekmektedir [33]. Uzman sayılarına göre KGO’ların minimum değerleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. KGO’ların Minimum Değerleri

Uzman Sayısı	Minimum Değer	Uzman Sayısı	Minimum Değer
5	1,000	23	,391
6	1,000	24	,417
7	1,000	25	,440
8	,750	26	,385
9	,778	27	,407
10	,800	28	,357

Bu çalışmada maddelere ait KGO değerleri 1 olarak hesaplanmıştır. Bu doğrultuda maddelere ait KGO değerlerinin minimum değerden yüksek olması Özür Dileme Motivasyonları Ölçeğinin kapsam geçerliliğine sahip olduğunu göstermektedir. Uzman değerlendirmeleri sonucunda ölçeğin mevcut çalışmada kullanılmasına karar verilmiştir. Ön test aşamasında ise ölçeğin son hali, bir grup katılımcıya (N=30) uygulanarak her maddenin anlaşılabilirliği ve ne anlam ifade ettiği tartışılmıştır. Bu doğrultuda ölçeğin nihai hali oluşturulmuştur.

Ölçeğin yapı geçerliliğini sınamadan önce güvenilirliğini test etmek amacıyla iç tutarlık katsayısı hesaplanmıştır. Ölçeğe ait iç tutarlık katsayısı .84 bulunmuştur. Bu değer ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğunu ifade etmektedir.

3.2. Yapı Geçerliliği

Ölçeğin yapı geçerliliğini test etmek için öncelikle veri setinde uç değerlerin olup olmadığı ve verilerin normal dağılıma uygunluğu incelenmiştir. Verilerde uç değerlerin olmadığı tespit edilmiştir. Verilerin normal dağılıma uygunluğunu test etmek için çarpıklık (Skewness) ve basıklık (Kurtosis) değerlerine bakılmıştır. Tablo 2’de görüldüğü üzere verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri -2 ile +2 arasında yer almaktadır. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin -2 ile +2 arasında olması verilerin normal dağıldığını göstermektedir [34].

Tablo 2. Özür Dileme Motivasyonları Ölçeğine Ait Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

Madde No.	Skewness	Kurtosis
1	-1,019	,168
2	-,994	,164
3	-,865	-,287
4	-,407	-,964
5	-,310	-1,115
6	-,651	-,727
7	-,150	-,986
8	-,230	-1,188

9	-,310	-1,071
10	1,384	1,124
11	1,478	1,932
12	,691	-,661

N=170

Ölçeğin faktör sayısını belirlemek için Horn (1965) tarafından geliştirilen paralel analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem gerçek veri setine ilişkin özdeğerler ile bu veriye paralel olarak rastgele üretilen veri setinin özdeğerlerinin karşılaştırılmasıyla yapılmaktadır. Gerçek veri setindeki özdeğerlerin rastgele üretilen veri setindeki özdeğerlerden büyük olduğu nokta anlamlı faktör sayısını ifade etmektedir [35]. Paralel analiz, SPSS paket programında sözdizim (syntax) dosyaları kullanılarak gerçekleştirilmiştir [36]. Tablo 3 incelendiğinde gerçek veri setindeki ilk dört özdeğerin rastgele üretilen veri setindeki özdeğerden büyük olduğu ancak beşinci özdeğerden itibaren küçük olduğu görülmektedir. Bu da anlamlı faktör sayısına (dört) karar verilen noktayı ifade etmektedir.

Tablo 3. Paralel Analiz Sonuçları

Faktör	Gerçek Veri Özdeğerleri	Rastgele Veri Özdeğerleri	
		Ortalama	%95'lik Özdeğer
1	4,094	1,463	1,568
2	2,460	1,332	1,399
3	1,754	1,238	1,298
4	1,237	1,157	1,216
5	,609	1,087	1,146
6	,506	1,010	1,057
7	,347	,950	,994
8	,274	,880	,924
9	,239	,820	,868
10	,196	,758	,798
11	,147	,687	,735
12	,138	,613	,684

N=170

Paralel analiz yöntemi ile faktör sayısının belirlenmesinin ardından verilerin faktör analizine uygunluğunun değerlendirilmesi için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliliği ve Barlett küresellik testi yapılmıştır.

Tablo 4. KMO ve Barlett Küresellik Testi Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği		,745
	Ki-Kare (χ^2)	1222,946
Barlett Küresellik Testi	sd	66
	p	,000

N=170

Analiz sonucunda elde edilen Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterlilik değerinin .74 olması örneklem büyüklüğünün faktör analizi için yeterli olduğunu, Barlett küresellik testinin anlamlı olması ise ($\chi^2(66)=1222,964$; $p<0,001$) maddeler arasındaki korelasyon ilişkilerinin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir.

Tablo 5. Özür Dileme Motivasyonları Ölçeği Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

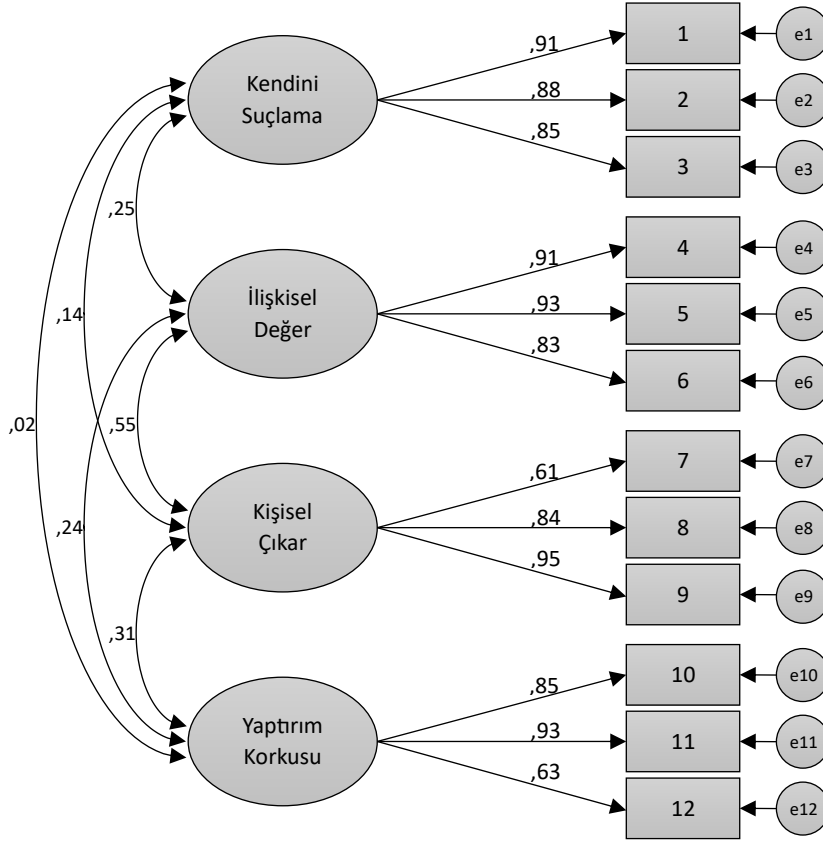
Madde No.	Kendini Suçlama	İlişkisel Değer	Kişisel Çıkar	Yaptırım Korkusu
1	,845			
2	,851			
3	,861			
4		,929		
5		,936		
6		,872		
7			,784	
8			,887	
9			,805	
10				,917
11				,846
12				,551
Özdeğer	2,460	4,094	1,237	1,754
Açıklanan Varyans	20,499	34,114	10,306	14,618
Açıklanan Toplam Varyans			79,538	

N=170

Yapılan açımlayıcı faktör analizinde temel bileşenler (Principal Components) yöntemi kullanılmış ve boyut sınırlaması yapılmamıştır. Tablo 5’de görüldüğü üzere 12 maddeden oluşan özür dileme motivasyonları ölçeğinin 4 faktörlü bir yapıya sahip olduğu ve faktörlerin toplam varyansın %79,53’ünü açıkladığı tespit edilmiştir. Çok faktörlü yapılarda açıklanan toplam varyansın %50 ve üzerinde olması yeterli kabul edilmektedir [37]. Her bir faktörün toplam varyansı açıklama gücüne bakıldığında kendini suçlama boyutunun %20,49 ilişkisel değer boyutunun %34,11 kişisel çıkar boyutunun %10,30 ve yaptırım korkusu boyutunun %13,61 olduğu tespit edilmiştir. Faktörlere ait özdeğerler ele alındığında 1’den büyük olduğu görülmektedir. Kaiser’e (1960) göre özdeğeri 1’den büyük olan faktörler önemli faktörler olarak ifade edilmektedir [38].

Gerçekleştirilen faktör analizi sonucunda hiçbir maddenin 0,50’nin altında faktör yüküne sahip olmadığı ve birden fazla faktör altında yüksek yük değeri (binişik) vermediği tespit edilmiştir. Ancak Tablo 5’de görüldüğü üzere 12. madde farklı bir boyuta yüksek yük değeri (.37) verme potansiyeli taşımaktadır. Bazı katılımcıların 12. maddeyi yaptırım korkusu yerine kişisel çıkarları için göstermiş olduğu bir davranış olarak algıladığı düşünülmektedir. Bu gerekçeyle madde daha sonra yapılacak olan araştırmalarda binişik madde özelliği göstermemesi için revize edilmiştir. Bu doğrultuda “Özür diledim çünkü dilemek zorunda gibi hissettim.” ifadesi “Özür diledim çünkü dilemeye zorlanmış hissettim.” olarak değiştirilmiştir.

Açımlayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen faktör yapısının doğrulanması amacıyla ölçeğe doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Yapılan birinci düzey DFA sonuçlarına ilişkin parametre değerleri Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1. Özür Dileme Motivasyonları Ölçeği Birinci Düzey DFA Modeli

Modelde görüldüğü üzere, ölçeğe ait maddelerin standardize edilmiş faktör yükleri .61 ile .93 arasında değişmektedir.

Tablo 6. Özür Dileme Motivasyonları Ölçeği Birinci Düzey DFA Modeli Uyum İyiiliği Değerleri

Uyum İndeksleri	Mükemmel Uyum Ölçütleri	Kabul Edilebilir Uyum Ölçütleri	Elde Edilen İndeks Değeri
χ^2/df	$0 \leq \chi^2/df \leq 2$	$2 \leq \chi^2/df \leq 5$	2,45
CFI	$,95 \leq CFI \leq 1,00$	$,90 \leq CFI \leq ,95$,96
NFI	$,95 \leq NFI \leq 1,00$	$,90 \leq NFI \leq ,95$,91
TLI	$,95 \leq TLI \leq 1,00$	$,90 \leq TLI \leq ,95$,92
GFI	$,95 \leq GFI \leq 1,00$	$,90 \leq GFI \leq ,95$,91
AGFI	$,90 \leq AGFI \leq 1,00$	$,85 \leq AGFI \leq ,90$,86
RMSEA	$,00 \leq RMSEA \leq ,05$	$,05 \leq RMSEA \leq ,08$,07

$N=170$; $\chi^2=117,577$; $df=48$

Tablo 6 incelendiğinde ise elde edilen χ^2/df , NFI, TLI, GFI, AGFI ve RMSEA değerlerinin kabul edilebilir uyum düzeyinde olduğu ve CFI değerinin mükemmel uyum düzeyinde olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda önerilen 4 faktörlü modelin uyumlu ve kabul edilebilir olduğu söylenebilir [39], [40], [41], [42]. Yapılan doğrulayıcı faktör analizine ek olarak birleşim ve ayrışım geçerliliği için faktörlerin CR, AVE, MSV ve ASV değerlerine de bakılmıştır.

Birleşim geçerliliği, faktörleri oluşturan maddelerin birbirleriyle ve buldukları faktör ile yüksek ilişki içinde olması anlamına gelmektedir [43]. Birleşim geçerliliğinin ölçümü için AVE

(Ortalama Açıklanan Varyans) ve CR (Birleşik Güvenilirlik) değerleri hesaplanmaktadır. AVE değeri standardize faktör yüklerinin karelerinin toplamının madde sayısına bölünmesiyle hesaplanmaktadır [44]. CR değeri ise standardize faktör yükleri ve hata varyansları ele alınarak her faktör için hesaplanmaktadır. Geçerliliğin sağlanabilmesi için CR değerlerinin AVE değerinden yüksek olması ve AVE değerinin 0,5'den büyük, CR değerinin ise 0,7'den büyük olması beklenmektedir [45].

Ayrışım geçerliliği, faktörleri oluşturan maddelerin ait oldukları faktörler dışındaki faktörlerle kendi buldukları faktörden daha az ilişkili olması anlamına gelmektedir. Ayrışım geçerliliğinin ölçümü için MSV (Maksimum Paylaşılan Varyansın Karesi) ve ASV (Paylaşılan Varyansın Karesinin Ortalaması) değerleri hesaplanmaktadır. MSV değeri bir faktörün herhangi bir diğer faktörle paylaştığı en yüksek varyansın karesini ifade eder. ASV değeri ise bir faktörün diğer faktörler ile paylaştığı varyansın karelerinin toplamının paylaşılan varyans sayısına bölünmesiyle elde edilmektedir [44]. Geçerliliğin sağlanabilmesi için AVE değerinin MSV değerinden büyük olması, AVE değerinin ASV değerinden büyük olması ve AVE değerinin karekökünün faktörler arası korelasyondan büyük olması beklenmektedir [45].

Tablo 7. Faktörlere Ait Güvenirlik, Geçerlilik ve Korelasyon Değerleri

Faktörler	CR	AVE	MSV	ASV	1	2	3	4
1. Kendini Suçlama	,91	,77	,06	,02	(,88)			
2. İlişkisel Değer	,91	,79	,30	,14	,250**	(,88)		
3. Kişisel Çıkar	,84	,65	,30	,14	,142	,549***	(,81)	
4. Yaptırım Korkusu	,85	,66	,10	,05	,016	,271**	,317**	(,81)

* p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001; Parantez içindeki değerler \sqrt{AVE} göstermektedir.

Özür dileme motivasyonları ölçeğinin birleşim ve ayrışım geçerliliği için faktörlere ait CR, AVE, MSV ve ASV değerleri Tablo 7'de gösterilmiştir. Elde edilen CR değerlerinin 0,7'nin üzerinde olması faktörlerin yüksek güvenilirliğe sahip olduğunu, faktörlere ait AVE değerlerinin 0,5'in üzerinde olması ve CR değerlerinden düşük olması ise ölçeğin birleşim geçerliliğinin sağlandığını göstermektedir. Faktörlere ait AVE değerlerinin MSV ve ASV değerlerinden yüksek olması ve \sqrt{AVE} değerlerinin faktörler arası korelasyonlardan yüksek olması ölçeğin ayrışım geçerliliğinin sağlandığına işaret etmektedir. Başka bir ifadeyle ölçeğe ait değerlerin birleşim ve ayrışım geçerliliğinin tüm koşullarını sağladığı söylenebilmektedir. Ölçeğin yapı geçerliği sağlandıktan sonra ölçeğin ve ölçeğe ait boyutların güvenilirliği sınanmıştır.

3.3. Güvenirlik

Özür dileme motivasyonları ölçeğine ait güvenirlik analizi için iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. Güvenirliğe dair elde edilen değerler ve maddelere ilişkin istatistikî bilgiler Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. Özür Dileme Motivasyonları Ölçeğine İlişkin Madde Analizi Sonuçları

Boyut	Madde No.	Ort.	SS.	Madde-Toplam Korelasyonu	Cronbach Alfa
Kendini Suçlama	1	4,11	,99	,331	,91
	2	4,05	,97	,329	
	3	4,09	,98	,371	
İlişkisel Değer	4	3,27	1,32	,666	,91
	5	3,19	1,35	,631	
	6	3,40	1,32	,659	
Kişisel Çıkar	7	2,99	1,21	,526	,84
	8	3,23	1,36	,516	

	9	3,25	1,32	,673	
	10	1,72	1,01	,365	
Yaptırım Korkusu	11	1,60	,95	,419	,83
	12	2,01	1,11	,554	

N=170

Tablo 8 incelendiğinde madde ortalamalarının 1,60 ile 4,11 arasında değerler aldığı, madde-toplam korelasyonlarının ise .32 ile .67 arasında değerler aldığı görülmektedir. Madde-toplam korelasyonun .30 ve üzerinde olması ölçeğin yeterli düzeyde ayırt edici özelliğe sahip olduğunu göstermektedir [46]. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .84 olarak bulunmuştur. Her bir faktöre ait iç tutarlılık katsayısı ele alındığında 0,70'den büyük olduğu görülmektedir.

4. SONUÇ

Bu çalışmada, Mu (2016) tarafından geliştirilen Özür Dileme Motivasyonları Ölçeğinin Türkçe uyarlaması gerçekleştirilmiştir. Ölçek 4 dil bilimci tarafından orijinal dilinden Türkçeye çevrilerek değerlendirilmiş ve en uygun olan çeviri tekrar farklı 2 dil bilimci tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Orijinal diline tekrar çevrilen ölçek özgün formu ile karşılaştırılarak 9 uzman görüşüne sunulmuştur. Ölçeğin kapsam geçerlilik oranı (KGO) hesaplanmış ve ölçeğin kapsam geçerliliğine sahip olduğu tespit edilmiştir. Ölçeğin yapı geçerliliği için açımlayıcı faktör analizi (AFA) ve doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Ek olarak ölçeğin birleşim ve ayrışım geçerliliği sınanmıştır. Elde edilen bulgular birleşim ve ayrışım geçerliliğinin sağlandığını ve ölçeğin orijinal formu ile uyumlu olduğunu göstermektedir. Yapılan güvenilirlik analizi sonucunda ise ölçeğin güvenilir olduğu tespit edilmiştir.

Yapılan analizler sonucunda, Özür Dileme Motivasyonları Ölçeğinin güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olarak Türk kültüründe kullanılabileceğini söylemek mümkündür. Ölçeğe ait maddelerin ve boyutların nihai hali Ek 1'de verilmiştir.

Ek 1. Özür Dileme Motivasyonları Ölçeği

Boyutlar	Madde No	İfadeler
Kendini Suçlama	1	Özür diledim çünkü "ben hatalıydım".
	2	Özür diledim çünkü "durumdan ben sorumluydum".
	3	Özür diledim çünkü "yaptığım hatayı anladım".
İlişkisel Değer	4	Özür diledim çünkü "onu insan olarak severdim".
	5	Özür diledim çünkü "onu arkadaşım olarak görüyordum".
	6	Özür diledim çünkü "ilişkimiz benim için önemliydi".
Kişisel Çıkar	7	Özür diledim çünkü "anlaşmazlığın işimi etkilemesini istemedim".
	8	Özür diledim çünkü "anlaşmazlığı hemen bitirmek istedim".
	9	Özür diledim çünkü "anlaşmazlığı uzatmak istemedim".
Yaptırım Korkusu	10	Özür diledim çünkü "dilemeseydim cezalandırılabilirdim".
	11	Özür diledim çünkü "onun yapabileceklerinden korktum".
	12	Özür diledim çünkü "dilemeye zorlanmış hissettim".

Ölçek 5'li likert olarak derecelendirilmiştir. (1=Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum)

KAYNAKÇA

- [1] Ren, H. ve Gray, B. (2009). Repairing relationship conflict: How violation types and culture influence the effectiveness of restoration rituals. *Academy of Management Review*, 34(1), 105-126.
- [2] Call, J., Judge, P. G. ve de Waal, F. B. (1996). Influence of kinship and spatial density on reconciliation and grooming in rhesus monkeys. *American Journal of Primatology*, 39(1), 35-45.
- [3] Dirks, K. T., Lewicki, R. J. ve Zaheer, A. (2009). Repairing relationships within and between organizations: building a conceptual foundation. *Academy of Management Review*, 34(1), 68-84.
- [4] Fehr, R. ve Gelfand, M. J. (2010). When apologies work: How matching apology components to victims' self-construals facilitates forgiveness. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 113(1), 37-50.
- [5] Tomlinson, E. C., Dineen, B. R. ve Lewicki, R. J. (2004). The road to reconciliation: Antecedents of victim willingness to reconcile following a broken promise. *Journal of Management*, 30(2), 165-187.
- [6] <https://www.nisanyansozluk.com/kelime/%C3%B6z%C3%BCr>. (2023, 9 Şubat).
- [7] <https://sozluk.gov.tr/>. (2023, 22 Şubat).
- [8] Dankoff, R. ve Kelly, J. (1984). *Compendium of the Turkic dialects, by Mahmud al Kashghari, sources of oriental languages and literatures 7, Turkish sources VII*. Harvard University Printing Office.
- [9] *Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü III*. (1967). TDK Yayınları.
- [10] Ata, A. (1997). *Kıyasü'l-Enbiya (Peygamber Kıssaları) I (Giriş-Metin-Tıpkıbasım)*. TDK Yayınları.
- [11] Goffman, E. (1971). *The territories of the self. Relations in public*, Basic Books.
- [12] Olshtain, E. (1989). Apologies across languages. S. Blum-Kulka, J. House ve G. Kasper (Ed.) *Cross-cultural pragmatics: Requests and apologies*, (p. 155-173).
- [13] Holmes, J. (1989). Sex differences and apologies: One aspect of communicative competence. *Applied Linguistics*, 10(2), 194-213.
- [14] Bies, R. J., Barclay, L. J., Tripp, T. M. ve Aquino, K. (2016). A systems perspective on forgiveness in organizations. *The Academy of Management Annals*, 10(1), 245-318.
- [15] Lewicki, R. J. ve Bunker, B. 1996. Developing and maintaining trust in work relationships. R. M. Kramer ve T. R. Tyler (Ed.) *Trust in organizations: Frontiers of theory and research* içinde (p. 114-139). Sage.
- [16] Exline, J. J., Deshea, L. ve Holeman, V. T. (2007). Is apology worth the risk? Predictors, outcomes, and ways to avoid regret. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 26(4), 479-504.
- [17] Reb, J., Goldman, B. M., Kray, L. J. ve Cropanzano, R. (2006). Different wrongs, different remedies? Reactions to organizational remedies after procedural and interactional injustice. *Personnel Psychology*, 59(1), 31-64.
- [18] DeShon, R. P. ve Gillespie, J. Z. (2005). A motivated action theory account of goal orientation. *Journal of Applied Psychology*, 90(6), 1096-1127.
- [19] Ajzen, I. (2011). The theory of planned behaviour: Reactions and reflections. *Psychology & Health*, 26(9), 1113-1127.
- [20] Perugini, M. ve Bagozzi, R. P. (2001). The role of desires and anticipated emotions in goal-directed behaviours: Broadening and deepening the theory of planned behaviour. *British Journal of Social Psychology*, 40(1), 79-98.
- [21] Austin, J. L. (1962). *How to do things with words*. Oxford University Press.
- [22] Huang, C. F. ve Hsueh, S. L. (2007). A study on the relationship between intellectual capital and business performance in the engineering consulting industry: A path analysis. *Journal of Civil Engineering and Management*, 13(4), 265-271.
- [23] Yule, G. (1996). *Pragmatics*. Oxford University Press.
- [24] Palanski, M. E. (2012). Forgiveness and reconciliation in the workplace: A multi-level perspective and research agenda. *Journal of Business Ethics*, 109, 275-287.

- [25] Fehr, R., Gelfand, M. J. ve Nag, M. (2010). The road to forgiveness: A meta-analytic synthesis of its situational and dispositional correlates. *Psychological Bulletin*, 136(5), 894-914.
- [26] Okimoto, T. G., Wenzel, M. ve Hornsey, M. J. (2015). Apologies demanded yet devalued: Normative dilution in the age of apology. *Journal of Experimental Social Psychology*, 60, 133-136.
- [27] Mu, X. (2016). *Why did I apologize? Apology motives and offender perceptions in the aftermath of workplace conflicts* [Yüksek Lisans Tezi]. University of Waterloo.
- [28] Deniz, K. Z. (2007). Psikolojik ölçme aracı uyarlama. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 40(1), 1-16.
- [29] Bayık, M. E. ve Gürbüz, S. (2016). Ölçek uyarlamada metodoloji sorunu: Yönetim ve örgüt alanında uyarlanan ölçekler üzerinden bir araştırma, *İş ve İnsan Dergisi*, 3(1), 1-20.
- [30] Horn, J. L. (1965). A rationale and test for the number of factors in factor analysis. *Psychometrika*, 30(2), 179-185.
- [31] Kline, P. (1994). *An easy guide to factor analysis*. Routledge.
- [32] Lawshe, C. H. (1975). A quantitative approach to content validity, *Personnel Psychology*, 28(4), 563-575.
- [33] Ayre, C. ve Scally, A. J. (2014). Critical values for Lawshe's content validity ratio: Revisiting the original Methods of calculation. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 47(1), 79-86.
- [34] Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2007). *Using Multivariate Statistics (5. Baskı)*. Allyn & Bacon.
- [35] Ledesma, D. R. ve Mora, P. V. (2007). Determining the number of factors to retain in EFA: An easy-to-use computer program for carrying out parallel analysis. *Practica Assessment, Research and Evaluation*, 12(2).
- [36] O'Connor, B. P. (2000). SPSS and SAS programs for determining the number of components using parallel analysis and Velicer's MAP test. *Behavioral Research Methods, Instruments & Computers*, 32(3), 396-402.
- [37] Streiner, D. L. (1994). Sample-size formulae for parameter estimation. *Perceptual and Motor Skills*, 78(1), 275-284.
- [38] Kaiser, H. F. (1960). The application of electronic computers to factor analysis. *Educational and Psychological Measurement*, 20(1), 141-151.
- [39] Hu, L. T. ve Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1-55.
- [40] Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H. ve Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online*, 8(2), 23-74.
- [41] Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling*. Guilford Press.
- [42] Byrne, B. M. (2016). *Structural equation modeling with Amos: Basic concepts, applications, and programming*. Routledge.
- [43] Fornell, C. ve Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39-50.
- [44] Yaşlıoğlu, M. M. (2017). Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: Keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46, 74-85.
- [45] Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. ve Anderson, R. E. (2019). *Multivariate data analysis (8. Baskı)*. Cengage.
- [46] Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Pegem Yayıncılık.